

preživjeti ili pak može da ne preživi. Uvijek je, u principu, moguće da se demokratskim metodama eliminišu, većinskom voljom, sami demokratski metodi: ne samo slobode i socijalna prava, već i sama politička prava, politički pluralizam, podjela vlasti, predstavljanje, ukratko, cjelokupan sistem pravila od kojih se politička demokratija sastoji. Ovdje se ne radi o školskoj pretpostavci: ono što se desilo u slučaju fašizma i nacizma u prošlom vijeku jeste to da su oni pomoću demokratskih formi preuzeli vlast da bi naknadno potisnuli samu demokratiju. Iz tih je tragedija izrasla ustavna i garantistička paradigma savremenih demokratija, na osnovu dvije grube lekcije: s jedne strane je to kraj svake iluzije o supstancijalnim vrijednostima pravde i slobode koje bi trebala da garantuje volja većine i konsenzus povjeren političkim vlastima; s druge strane, sljedstveno tome, to je početak priznavanja nužnosti supstancijalnih granica koja se ovima nameću, kao garancija same demokratije, od strane principa pravde koji su rigidno ustanovljeni u novim ustavima.

2 Formalni aspekt ustavne demokratije

Prva pouka je ta da metod formiranja političkih odluka, zasnovan na narodnom predstavništvu posredstvom univerzalnog biračkog prava i principa većine, garantuje samo demokratsku formu izbora onih koji vladaju. Ali ovaj metod ne implicira to da odluke koje donese većina imaju, ukoliko su takve, demokratsku supstancu i vrijednost pravde. Ne podrazumjeva, drugim riječima, da je vlast naroda ili vlast većine zapravo dobra i pravedna. No, upravo je ovo teza koja se provlači kroz veliki dio istorije demokratskog mišljenja: apologija neposredne demokratije koja je formulisana od strane Protagore u Platonovom dijalogu, Aristotelov argument zasnovan na većem broju umova koji su saglasni u odluci, sve do Rusoove teze o opštoj volji kao volji "koja je uvijek ispravna" i okrenuta "javnoj koristi", koju je u suštini preuzeo Kant, po kojem takva volja ne može "stvoriti nepravdu" niti "načiniti nešto loše bilo kome". To je princip formulisan u članu 4 ustava Francuske iz 1793. godine, po kojem je opšta volja uvijek i pravedna volja: "La loi est l'expression libre et solennelle de la volonté générale...; elle ne peut ordonner que ce qui est juste et utile à la société; elle ne peut défendre que ce qui lui est nuisible". Radi se zapravo o jednom non sequitur. Dokaz za to je činjenica da su u istoriji političkog mišljenja demokratskoj formi upravljanja uobičajeno pripisivane negativne aksiološke konotacije usmjerene na devaluaciju pa čak i prezir naroda. U svakom slučaju, iluzija o opštoj volji kao dobroj volji je tragično srušena užasima totalitarizama dvadesetog vijeka, koji su zasigurno uživali u blagodetima većinskog pristanka. Ona se nažalost vraća na scenu, kako smo ovih godina mogli vidjeti u Italiji, u populističkoj demagogiji i zdravom razumu.

Nakon što smo isključili svaku supstancijalnu konotaciju o narodnoj volji kao pravednoj volji, možemo se pitati da li je kao aksiološki osnov formalne ili proceduralne demokratije održivija njena karakterizacija kao narodne "autonomije", ili "samovlade" ili "samodeterminacije", tj. kao pozitivne slobode naroda da ne bude podložan drugim odlukama, pa, sledstveno tome, da ne bude podložan drugim granicama i ograničenjima, koje nijesu one o kojima je on sam odlučio. To je klasična teza koju smo naveli na početku i koju podržava čak i Hans Kelsen: "Politički je slobodan", piše Kelsen, "onaj koji je podložan pravnom poretku u čijem stvaranju učestvuje. Pojedinaac je slobodan ako ono što 'treba' da čini na osnovu društvenog poretka koincidira sa onim što on 'želi' da čini. Demokratija znači da je 'volja' koja je predstavljena u pravnom poretku države identična sa voljom subjekata. Njena suprotnost je podređenost koju stvara autokratija". Kelsen priznaje da "demokratija i autokratija, koje su sada definisane, ne predstavljaju određena istorijska uređenja, već prije ideal-tipove. U političkoj stvarnosti ne postoji niti jedna država koja se u potpunosti poklapa s jednim ili drugim ideal-tipom." On se stoga priklanja kvantitativnom zasnivanju političke